

VALORIFICAREA GÂNDIRII FILOSOFICO-POLITICE A LUI CONSTANTIN STERE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Olga JACOTA-DRAGAN

Literary and social-policy work of Stere was intentionally omitted in Republic of Moldova by the end of the XX-th century, but to do well, censorship of political regime was weak and powerless against the desire of Stere's work. Local researchers pay particular attention to the place and role of Stere in initiating new current ideas as populism and peasantism. Development of programs and ideologies of government as Liberal National Party (1900), the National Peasant Party (1926) and his work in founding and leadership of magazine „Cottage Life” (1906), also interest for researchers from Moldova. His personality is returned to our country both through republishing work and through interpretation.

Keywords: *populism, peasants, censorship, „case of Stere”, „Stere 's phenomenon”.*

„Constantin Stere a fost o pasăre exotică, solitară, pribeagă, care toată viața a zburat cu o singură aripă, cealaltă fiindu-i permanent frântă sau grav rănită”

Haralambie Corbu

În Republica Moldova opera literară și cea socio-politică a lui Constantin Stere a fost intenționat omisă până la sfârșitul secolului XX, dar cu părere de bine, cenzura impusă de regimul politic a fost mai slabă și neputincioasă față de interesul valorificării operei sale. Astfel cercetătorii autohtoni acordă o deosebită atenție locului și rolului lui Stere în fondarea noilor ideologii, precum poporanismul și țărănismul, întocmirea strategiei partidelor de guvernare ca Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc și activitatea sa în domeniul conducerii revistei „Viața țărănească”, de asemenea, prezintă interes pentru cercetătorii din Republica Moldova, astfel încât personalitatea sa este readusă atât prin reeditarea operei cât și prin interpretarea acesteia.

Constantin Stere – scriitor, publicist, filosof, jurist, politician și deseori numit un spirit răzvrătit a fost, este și va fi o personalitate notorie pentru istoria neamului românesc. Activitatea și opera fiind o reflecție a vieții zbuciumate ale titanului Stere, viața feciorului de moșier provincial fiind una dificilă, plină de evenimente de rezonanță: studii, pușcării, exilul în Siberia, liderismul mișcării socialiste, activitate politică controversată, activitatea științifică în Universitatea din Iași și a.

Personalitatea lui Stere nedreptățită, deși promova soluții realizabile și necesare comunității interbelice, cauze ar putea fi indicate mai multe: venea dintr-o altă lume, dintr-un alt domeniu, dintr-o altă mentalitate. În formarea intelectuală a acestuia a avut o deosebită influență valorile culturii ruse, care erau combinate cu cele ale culturii europene; apariția unui provincial cult și inteligent într-un spațiu „elitar”, provoca în anumite cercuri de intelectuali și oameni politici emoții negative și punea în gardă veșnicul vierme al invidiei..., nu a fost un politician în sensul consacrat al cuvântului; el s-a manifestat și a acționat ca un intelectual de înaltă probă etică și morală. [1, p. 35-36]

În valorificarea operei, vieții, activității și personalității gigantului Stere, sunt observabile realizările voluminoase ale lui Garabet Ibrăileanu, George Călinescu, Pan Halippa,

Nicolae Iorga, Mihai Sadoveanu, Zigu Ornea, Ion Druță, Haralambie Corbu etc., dar care încă prezintă interes contemporanilor.

Așadar valorificarea gândirii filosofico-politice ale lui Stere în Moldova începe cu îndrăznețul articol din săptămânalul *Cultura Moldovei* din 17 ianuarie 1963, intitulat *Constantin Stere: (Moștenirea noastră literară)*, elaborat de cercetătorul științific superior de la Institutul de Limbă și Literatură al AȘ a RSSM, Ion Vasilenko. Acesta a fost primul pas de readucere a basarabeanului pe plaiul natal, dar care a suferit eșec și a provocat urmări grave în destinul cercetătorului. Articolul despre activitatea social-politică și opera literară (romanul *În prejma Revoluției*) a fost scris în perioada dezghețului hrușciovist, perioada în care cercetările științifice erau realizate la comanda instituțiilor politice conform ideologiei acestora. Deși articolul a fost scris respectând toate rigorile științifice marxist-leniniste, acest lucru este observabil în secvența „Vederile social-politice ale lui C. Stere încă n-au fost studiate îndeustul de pe pozițiile marxism-leninismului. Unii cercetători privesc poporanismul său ca un democratism fărănesc cu tendință naționalist și reacționară, pe când alții îl consideră un curent politic radical-progresist. Credem, că adevărul trebuie să fie undeva între aceste extreme.”[2]

Publicația a provocat o mare nemulțumire și critici, astfel încât în săptămânalul *Cultura Moldovei* din 21 aprilie 1963, Iosif Varticean publică articolul intitulat *Mai multă maturitate politică și răspundere cetățenească*, care este scris *Pe marginea articolului Constantin Stere de I. Vasilenko*, unde critică dur cercetătorul științific, menționând: „...afirmațiile din articolul lui I. Vasilenko ne arată lipsă de temei științific a concluziilor acestuia din urmă, insuficiența sa documentară în problema discutată, vădita sa lipsă de maturitate în domeniul marxismului. În schimb, articolul abundă în fraze pompoase relativ la „luptă” pentru moștenirea literară moldovenească. Cum altfel, decât prin apolitismul lui, se poate explica încercarea de a da drept democrat revoluționar pe un reacționar? Prin superficialitatea sa și lipsa sa de răspundere I. Vasilenko induce în eroare și-l derutează pe cititor, afirmând, că lupta lui Stere a fost o luptă pentru interesele poporului, că activitatea naționalistă și antisovietică a acestui politician burghez era o luptă pentru eliberarea maselor truditoare din Moldova.” [3, p. 4]

O contribuție impunătoare în valorificarea operei lui Stere a realizat-o Vasile Badiu, în revista *Nistru* nr. 4 din 1988, care de fapt este o primă publicație de valorificare multi-aspectuală al operei și a personalității lui Stere, Badiu republică și elaborează comentariul povestirii *În voia Valurilor*. Academicianul, Artiom Lazarev, tot în același număr al revistei apreciază activitatea social-politică a lui Stere. [4, p. 84-122]

În *Istoria literaturii moldovenești*, în volumul trei, partea I, Badiu îl include și pe Stere, [5, p. 152-157], dar ca cea mai valoroasă contribuție a lui Badiu este ediția *Scrieri* în cinci volume, care este una de sinteză, unde sunt incluse cele mai importante scrieri filosofice, politice, estetice și artistice.

Cu un deosebit interes vizavi de viața lui Stere este preocupat Gheorghe Tulbure, care în 1991, în revista *Basarabia*, publică 61 de documente din Arhiva Centrală de Stat și arhiva organelor secrete a RSSM, [6, p. 117-122] acest studiu a fost continuat, completat și publicat în 2005 de către Valeriu Pasat, în revista *Săptămâna*, din 18, 25 martie și 1, 8 și

15 aprilie. Un alt valorificator al operei lui Stere este istoricul literar Pavel Balmuș, care a cercetat influența scriitorilor ruși în scrierile lui Stere.

În 1995, Lozovanu Constantin, susține teza de doctor în științe filosofice intitulată *Filosofia socială a lui Constantin Stere*, în 1997, Lidia Troianowski, susține teza de doctor *Concepția estetică în creația lui Stere*, astfel contribuind semnificativ în valorificarea operei titanului.

În același an, 1997, Institutul de filosofie, sociologie și drept al AȘM publică volumul *Filosofia lui Constantin Stere în contextul culturii românești*, autorii fiind Alexandru Babii, Liliana Surugiu, Nicolae Mihai, Constantin Lozovanu, Victor Juc, Valentina Topilina, Lidia Troianowski, care au abordat următoarele probleme: narodnicismul și poporanismul; locul lui Stere în gândirea social-filosofică din Basarabia în perioada interbelică; influența filosofiei germane din a doua jumătate a secolului al XIX-lea asupra operei lui Stere; concepțiile politice, moral-etice, religioase; menirea artei. [7, p. 133]

Ediția îngrijită de Alina Ciobanu, *Singur împotriva tuturor*, reprezintă o abordare a conștiinței politice, idealurilor naționale, documentări și lămuriri politice, publicată în 1997. [8, p. 318]

Ediția îngrijită de Maria Teodorovici, *Constantin Stere: Victoria unui înfrânt*, publicată de asemenea în 1997, cuprinde comentarii marilor filosofi despre personalitatea, activitatea și opera lui Stere. [9, p. 331]

Prin Hotărârea Guvernului din 14 iunie 2005, întru comemorarea celor 140 de ani de la nașterea scriitorului, filosofului, politicianului, juristului, au fost programate un șir de măsuri în care s-a încadrat și conferința științifică organizată de Secția de Științe Umanistice și Arte și Institutul de Literatură și Folclor al AȘM. La conferință au participat personalități notorii din Republica Moldova: Gheorghe Duca, Ion Druță, Haralambie Corbu, Ion Hadârcă, Ion Guceac, Pavel Balmuș ș.a., realizând o abordare multiaspectuală al *Uriașului de la Soroca*. [10, p. 5, 179-180]

Haralambie Corbu valorifică multiaspectual intelectualul basarabean, printre toate publicațiile dedicate titanului Stere, e de menționat *Triumful și calvarul lui Stere*, publicat în 1997, *Constantin Stere și timpul său*, publicat în 2005. Vlad Caraman, Iurie Colesnic, Raisa Grecu, Alexandru Donos, Liliana Surugiu de asemenea contribuie calitativ în valorificarea operei uriașului Stere; Gheorghe Bobână și Lidia Troianowski în 2008, în *Dicționarul Enciclopedic*, indică apartenența lui Stere în spiritualitatea românească. [11, p. 286-289]

La 1 iunie 2015, de Academia de Științe a Moldovei și Academia Română a fost organizată conferința științifică dedicată a 150 de ani de la nașterea lui Stere, cu genericul „Constantin Stere – prozator, publicist, jurist și om politic. La 150 de ani de la naștere, conferința a fost susținută de Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu” la Chișinău; Institutul de Istorie al AȘM; Institutul de Filologie al AȘM; Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM; Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” din Chișinău; Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași; Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”; Uniunea Scriitorilor din Moldova; Arhiva Națională a Republicii Moldova; Euroregiunea „Siret-Prut-Nistru”, Iași, România; și Fundația „Constantin Stere”,

Ploiești, România. La acest eveniment a fost valorificat tezaurul lui Stere, din perspectiva literară, istorică, juridică și filosofică.

În concluzie putem menționa că valorificarea gândirii filosofico-politice a lui Constantin Stere în Republica Moldova este realizată pe trei dimensiuni impunătoare, una dintre care constă în interpretarea fenomenului Stere prin aportul noilor informații apărute în urma eliberării de cenzură totalitaristă; reeditarea operei este o altă direcție în valorificarea lui Stere și ultima dar nu mai puțin importantă constă în reprezentarea atitudinală față de Stere de către filosofi, scriitori, publiciști și juriști.

*„Stere a fost, este și va fi necesar nu numai Basarabiei,
ci întregului neam românesc ca un vizionar, un om care a intuit viitorul
și a făcut totul ca acest viitor să ajungă cât mai aproape de om
și cât mai repede posibil în timp ”*

Iurie Colesnic

Bibliografie:

1. Haralambie Corbu, *Vocația literar-artistică a politicianului Constantin Stere, Lecturi și interpretări la Est de Prut* în CONSTANTIN STERE- SCRIITORUL, PUBLICISTUL, POLITICIANUL, JURISTUL, OMUL de Ion Șpac; Chișinău 2011.
2. Ion Vasilenko, *Constantin Stere: (Moștenirea noastră literară)*, în *Cultura Moldovei* din 17 ianuarie 1963.
3. Iosif Varticean, *Mai multă maturitate politică și răspundere cetățenească, Pe marginea articolului Constantin Stere de I. Vasilenko*, în *Cultura Moldovei*, din 21 aprilie 1963.
4. Revista *Nistru* nr. 4 din 1988.
5. Vasile Badiu, *Constantin Stere*, în *Istoria literaturii moldovenești*, Chișinău 1989.
6. Gheorghe Tulbure, *Un exilat antițarist atent supravegheat: C. Stere*, în *Basarabia* nr. 12 din 1991.
7. Academia de Științe a Moldovei, Institutul de filosofie, sociologie și drept, *Filozofia lui Constantin Stere în contextul culturii românești*, Chișinău 1997.
8. Alina Ciobanu, ed. îngr., *Singur împotriva tuturor*, Chișinău 1997.
9. Maria Teodorovici, ed. îngr., *Constantin Stere: Victoria unui înfrînt*, Chișinău 1997.
10. Academia de Științe a Moldovei, Secția de Științe Umanistice și Arte și Institutul de Literatură și Folclor, *Constantin Stere 140 de ani de la naștere* (Materialele conferinței științifice internaționale), Chișinău 2005.
11. Gheorghe Bobână, Lidia Troianowski, *Prezențe basarabene în spiritualitatea românească*, în *Dicționarul Enciclopedic*, Chișinău 2008.